UG ED S4-01
(DSC)

চাৰি বছৰীয়া স্নাতক পাঠ্যক্রম

(চি.বি.চি.এচ., এন. ই. পি. ২০২০ অনুসৰি)

চতুর্থ ষাণ্মাসিক

শৈক্ষিক প্রযুক্তিবিদ্যা

শিক্ষা

ইন্দিৰা মিৰি শিক্ষা অধ্যয়ন সত্র

কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়

বিষয় বিশেষজ্ঞ মণ্ডলী

অধ্যাপক দুলুমণি গোস্বামী, গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়
অধ্যাপক নীল ৰতন ৰয়, তেজপুৰ বিশ্ববিদ্যালয়
ড^{0} মৰমী গোস্বামী, নেৰিম, গুৱাহাটী

পাঠ্যবিষয়ৰ সমন্বয়ৰক্ষী ঃ ড^{0} ৰীতিমণি বৰদলৈ, কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়

প্রস্তুতি গোটৰ সদস্য

অধ্যায়	*অৰিহণা যোগাইছে*	*ভাষান্তৰকাৰী*
১	ড^{0} ৰঞ্জু মেধি, আর্য্য বিদ্যাপীঠ মহাবিদ্যালয়	ড^{0} বীৰেন্দ্র ডেকা
২, ৩	ড^{0} ৰঞ্জু মেধি, আর্য্য বিদ্যাপীঠ মহাবিদ্যালয় আৰু ড^{0} নীলিমা ডেকা, এল. চি. বি. মহাবিদ্যালয়	ড^{0} ৰঞ্জু মেধি
৪, ৫ আৰু ৬	দিপশিখা চৌধুৰী, এ. এছ. পি. মহাবিদ্যালয়, লক্ষেশ্বৰ	গীতাঞ্জলি চৌধুৰী, পাণ্ডু বি. এড. মহাবিদ্যালয়
৭	ড^{0} ৰীতিমণি বৰদলৈ আৰু ড^{0} ৰঞ্জু মেধি	গীতাঞ্জলি চৌধুৰী
৮	ড^{0} ৰঞ্জু মেধি	গীতাঞ্জলি চৌধুৰী
৯, ১৪, ১৫	ড^{0} ৰঞ্জু মেধি	ড^{0} ৰঞ্জু মেধি
১০, ১১, ১২, ১৩	ড^{0} মধুস্মিতা দেৰী, বি. বৰুৱা মহাবিদ্যালয়	গীতাঞ্জলি চৌধুৰী, পাণ্ডু বি. এড. মহাবিদ্যালয়

সম্পাদনা ঃ

বিষয়বস্তু সম্পাদনা ঃ ড^{0} নীলিমা ডেকা, এল. চি. বি. মহাবিদ্যালয়
ভাষা সম্পাদনা ঃ ড^{0} ৰীতিমণি বৰদলৈ, কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়
গাঁথনিক সম্পাদনা ঃ ড^{0} ৰীতিমণি বৰদলৈ, কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়

প্রথম প্রকাশ ঃ মে', ২০২৫

This Self Learning Material (SLM) of the Krishna Kanta Handiqui State University is made available under a Creative Commons Attribution-Non Commercial-ShareAlike4.0 License (International): http.//creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0.

কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়ৰ হৈ পঞ্জীয়কৰ দ্বাৰা মুদ্রিত আৰু প্রকাশিত।

মুখ্য কার্যালয় ঃ পাটগাঁও, ৰাণী গেট, গুৱাহাটী - ৭৮১ ০১৭
নগৰ কার্যালয় ঃ ৰেচম নগৰ, খানাপাৰ, গুৱাহাটী -৭৮১০২২; Web : www.kkhsou.ac.in

পাঠ্যবিষয়ৰ পৰিচয়

স্নাতক মহলাৰ প্ৰথম আৰু দ্বিতীয় ষান্মাসিকৰ পাঠ্যবিষয়ত আমি ইতিমধ্যে শিক্ষাৰ ধাৰণা আৰু প্ৰয়োজনৰ বিষয়ে আলোচনা কৰাৰ লগতে শিক্ষা মনোবিজ্ঞানৰ প্ৰয়োজনীয়তাৰ বিষয়ে গম পালোঁ। তৃতীয় ষান্মাসিকৰ পাঠ্যক্ৰমৰ বাবে দুখন পাঠ্যবিষয় ক্ৰমে UG ED 3-01 য'ত আমি শিক্ষাৰ সমাজতাত্ত্বিক আধাৰ আৰু পাঠ্যক্ৰম UG ED 3-02ত ভাৰতবৰ্ষৰ শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ কিছু নিৰ্বাচিত বিষয়ৰ বিষয়ে বিষদ্ভাৱে গম পালোঁ। চতুৰ্থ ষান্মাসিকৰ পাঠ্যবিষয়ৰ বাবে UG ED 4-01ত আমি দূৰৱৰ্তী শিক্ষা আৰু ইয়াৰ প্ৰয়োগৰ বিভিন্ন দিশৰ বিষয়ে জানিবলৈ সক্ষম হ'ম। এই পাঠ্যক্ৰমখন শিক্ষা বিষয়টি বুনিয়াদী আৰু বিষয় সম্পৰ্কীয় ঐচ্ছিক পাঠ্যবিষয় হিচাপে লোৱা দুয়োধৰণৰ শিক্ষাৰ্থীয়ে পঢ়িব লাগিব। কিন্তু পাঠ্যবিষয় UG ED 4-02 কেৱলমাত্ৰ বুনিয়াদী বিষয় হিচাপে লোৱা শিক্ষাৰ্থীয়েহে পঢ়িব লাগিব। এই পাঠ্যবিষয়ত আমি শৈক্ষিক প্ৰযুক্তিবিদ্যাৰ গুৰুত্ব আৰু শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰযুক্তি বিদ্যাৰ নতুন নতুন উদ্ভাৱনৰ বিষয়ে জানিব পাৰিম। এই পাঠ্যবিষয়ত মুঠতে 15 টা অধ্যায় যুগুত কৰা হৈছে।

প্ৰথম আৰু দ্বিতীয় অধ্যায়টিৰ দ্বাৰা শৈক্ষিক প্ৰযুক্তিবিদ্যাৰ অৰ্থ, প্ৰকৃতি, বৈশিষ্ট্য, গুৰুত্ব বা ইয়াৰ প্ৰয়োজনীয়তা আৰু শিকণ প্ৰক্ৰিয়াৰ মূল সূত্ৰসমূহৰ বিষয়ে জানিব পাৰিম। তৃতীয়, চতুৰ্থ আৰু পঞ্চম অধ্যায়ৰ দ্বাৰা শিক্ষণ কৌশল আৰু শিক্ষাদানৰ বিভিন্ন স্তৰৰ লগতে শ্ৰেণীকোঠাৰ শিক্ষণ-শিকন প্ৰক্ৰিয়াৰ ফলপ্ৰসুতা বা উন্নতিকৰণৰ বিষয়ে আলোকপাত কৰা হৈছে। ষষ্ঠ অধ্যায়টিত শিক্ষাত গণমাধ্যমৰ ভূমিকা আৰু ইয়াৰ প্ৰয়োজনীয়তাৰ বিষয়ে ব্যাখ্যা কৰা হৈছে। সপ্তম অধ্যায়টিত শিক্ষণ প্ৰক্ৰিয়াত শৈক্ষিক প্ৰযুক্তিবিদ্যাৰ ভূমিকাৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হৈছে। অষ্টম অধ্যায়টিত শিক্ষা প্ৰযুক্তিবিদ্যাত প্ৰণালীগত ব্যৱস্থা আৰু শৈক্ষিক প্ৰযুক্তিবিদ্যাত ইয়াৰ প্ৰয়োগৰ বিষয়ে ব্যাখ্যা কৰা হৈছে। নৱম অধ্যায়টিত শিক্ষণত শ্ৰৱণ দৰ্শন আহিলাৰ ধাৰণা আৰু আহিলাৰ প্ৰয়োগৰ নিৰ্দেশাত্মক নীতিসমূহৰ বিষয়ে বৰ্ণনা কৰা হৈছে। দশম আৰু একাদশ অধ্যায়টিৰ দ্বাৰা যোগাযোগৰ অৰ্থ, সংজ্ঞা, ইয়াৰ বৈশিষ্ট্য, যোগাযোগৰ পৰিসৰ আৰু উন্নতমানৰ যোগাযোগ ব্যৱস্থাৰ বিষয়ে আলোকপাত কৰা হৈছে। দ্বাদশ আৰু ত্ৰয়োদশ অধ্যায়টিত শিক্ষণ শিকন প্ৰক্ৰিয়াৰ লগত মূল্যাঙ্কন পদ্ধতিৰ সম্পৰ্ক চিনাক্ত কৰাৰ লগতে ইয়াৰ পিছৰ অধ্যায়টিত (অধ্যায় চতুদৰ্শ) অনুশিক্ষণৰ অৰ্থ, অনুশিক্ষণৰ অন্তনিৰ্হিত নীতিসমূহ আৰু ইয়াৰ ব্যৱহাৰ বা প্ৰয়োগৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হৈছে। একেবাৰে শেহৰ অধ্যায়টিত (অধ্যায় পঞ্চদশ) কম্পিউটাৰ সহায়ক নিৰ্দেশনা ভাগবোৰ আৰু ইয়াৰ ব্যৱহাৰৰ বিষয়ে বিস্তৃত আলোচনা দাঙি ধৰা হৈছে।

এই পাঠ্যভাগটি অধ্যয়ন কৰোঁতে মূল পাঠৰ সোঁ তথা বাঁওফালে কিছুমান আয়তাকাৰ বাকচ লক্ষ্য কৰিব। এইবোৰত মূল পাঠত থকা নতুন শব্দ আৰু পৰিভাষাসমূহৰ অৰ্থ সন্নিৱিষ্ট হৈছে। সেইদৰে— 'জানি থোৱা ভাল' বাকচবোৰত মূল পাঠৰ সৈতে জড়িত কিছু গুৰুত্বপূৰ্ণ তথ্যৰ সম্ভেদ আছে। অধ্যায়ত থকা 'চিন্তা-চৰ্চা কৰক'সমূহে অধ্যয়ন অধিক সক্ৰিয় আৰু ফলপ্ৰসূ হোৱাত সহায় কৰিব। আকৌ, 'অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ'যোগে আগবঢ়োৱা প্ৰশ্নাৱলীয়ে অধ্যয়নৰ অগ্ৰগতি সম্পৰ্কে স্ব-পৰীক্ষণৰ সুবিধা দিব। অধ্যয়নৰ লগে লগে উক্ত প্ৰশ্নাৱলীৰ উত্তৰসমূহ লিখি শেষত দিয়া 'অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান'ৰ সৈতে ৰিজাই চোৱাটো অধিক লাভদায়ক হ'ব। অধ্যায়টিত আলোচিত বিভিন্ন ধাৰণাসমূহৰ বিষয়ে বিস্তৃত অধ্যয়নৰ বাবে 'অধিক জানিবলৈ' শিতানত উল্লেখ থকা গ্ৰন্থসমূহ সাৱথিস্বৰূপ।

অধ্যায়বোৰৰ শেষত 'আৰ্হি প্ৰশ্ন' হিচাপে কেইটিমান প্ৰশ্নৰ আৰ্হিও তুলি দিয়া হৈছে। শেষৰ অধ্যায়টিৰ পাছত কেইখনমান 'প্ৰসঙ্গ পুথি'ৰ নাম উল্লেখ কৰা হৈছে। সেইকেইখন পুথিৰ সহায়েৰেই মূলতঃ এই পাঠ্যবিষয়ত উল্লেখ থকা অধ্যায়সমূহ প্ৰস্তুত কৰা হৈছে। আপোনালোকে বিশদভাৱে কোনো বিষয় জানিবলৈ হ'লে সেইকেইখন অধ্যয়ন কৰিব পাৰিব।

বিষয়সূচী

পৃষ্ঠা নং

অধ্যায় ১ ঃ **শৈক্ষিক প্রযুক্তিবিদ্যাৰ অর্থ আৰু প্রকৃতি** ৭-২২

শৈক্ষিক প্রযুক্তিবিদ্যাৰ প্রকৃতি আৰু বৈশিষ্ট্য, লক্ষ্য, ৰেহৰূপ (Aspects), শৈক্ষিক প্রযুক্তিবিদ্যাৰ ভাগবোৰ, কাম আৰু পৰিসৰ।

অধ্যায় ২ ঃ **শিক্ষণ প্রক্রিয়াৰ মূল সূত্রসমূহ আৰু শিক্ষাদানৰ নীতিসমূহ** ২৩-৩৬

শিক্ষণ প্রক্রিয়াৰ অর্থ আৰু সূত্রসমূহ, শিক্ষাদানৰ সাধাৰণ নীতিসমূহ ঃ মনোবৈজ্ঞানিক নীতি আৰু সাধাৰণ নীতি।

অধ্যায় ৩ ঃ **শিক্ষণ কৌশল** ৩৭-৪৮

শিক্ষণ কৌশলৰ অর্থ, স্বৰূপ, লক্ষ্য আৰু শিক্ষণ কৌশলৰ প্রকাৰ।

অধ্যায় ৪ ঃ **শিক্ষাদানৰ স্তৰ** ৪৯-৬১

শিক্ষাদানৰ স্বৰূপ, শিক্ষাদানৰ স্তৰ ঃ পূর্ব কার্য্যকৰী, শিক্ষাদানৰ পৰস্পৰৰ ওপৰত ক্রিয়াশীল স্তৰ আৰু শিক্ষাদানৰ পৰৱর্তী কার্য্যকৰী স্তৰ বা মূল্যায়ণ স্তৰ। শিক্ষাদানৰ আর্হিসমূহ।

অধ্যায় ৫ ঃ **শ্রেণীকোঠাৰ শিক্ষা প্রদানৰ বাবে শিক্ষণ-শিকন প্রক্রিয়াত আকস্মিকভাৱে উদ্ভাৱনীয় আহিলা** ৬২-৭৩

শিক্ষণ-শিকনৰ আহিলাসমূহ আৰু ইয়াৰ প্রয়োজনীয়তা, আকস্মিকভাৱে উদ্ভাৱনীয় শিক্ষণ-শিকনৰ সঁজুলিবোৰ বা আহিলাসমূহ।

অধ্যায় ৬ ঃ **শিক্ষাত গণ মাধ্যমৰ ভূমিকা** ৭৪-৮৬

গণমাধ্যমৰ অর্থ, বিভিন্ন প্রকাৰৰ গণমাধ্যম ঃ বেতাৰ যন্ত্র বা ৰেডিঅ', দূৰদর্শন বা টেলিভিচন, উপগ্রহীয় নির্দেশক পৰিক্ষণ দূৰদর্শন নাইবা ছাইট (SITE) সমস্যা তথা প্রত্যাহ্বান।

অধ্যায় ৭ ঃ **শিক্ষণ-শিকন প্রক্রিয়া আৰু শিক্ষা প্রযুক্তিবিদ্যা** ৮৭-৯৫

শিক্ষণ-শিকন প্রক্রিয়াৰ ধাৰণা, ইয়াৰ দৰকাৰী দিশ, শিক্ষা প্রযুক্তি বিদ্যাৰ ভূমিকা, শিক্ষকৰ বাবে শিক্ষা প্রযুক্তিবিদ্যাৰ গুৰুত্ব বা প্রয়োজনীয়তা।

অধ্যায় ৮ ঃ **শিক্ষা প্রযুক্তিবিদ্যাত প্রণালীগত ব্যৱস্থা** ৯৬-১০৮

শিক্ষা প্রযুক্তিবিদ্যাত প্রণালীগত ব্যৱস্থাৰ ধাৰণা, নির্দেশাত্মক প্রযুক্তিবিদ্যাৰ উপাদানসমূহ, প্রণালীগত ব্যৱস্থাসমূহৰ সুবিধা, শিক্ষা প্রদানত নির্দেশাত্মক পদ্ধতিসমূহ আৰু প্রণালীগত ব্যৱস্থাত শিক্ষকৰ ভূমিকা।

অধ্যায় ৯ ঃ **শিক্ষণত শ্ৰৱণ-দৰ্শন আহিলা** **১০৯-১১৯**
শিক্ষণত শ্ৰবণ দৰ্শনৰ আহিলাৰ ধাৰণা, আহিলাৰ প্ৰকাৰ, আহিলাৰ প্ৰয়োজন আৰু তাৎপৰ্য্য। শ্ৰবণ দৰ্শন আহিলাৰ প্ৰয়োগৰ নিৰ্দেশাত্মক নীতিসমূহ আৰু ইয়াৰ সীমাাবদ্ধতা।

অধ্যায় ১০ ঃ **যোগাযোগৰ প্ৰাৰম্ভিক ধাৰণা** **১২০-১২৮**
যোগাযোগৰ অৰ্থ আৰু সংজ্ঞা, ইয়াৰ বৈশিষ্ট্যসমূহ, যোগাযোগৰ উদ্দেশ্য আৰু পৰিসৰ।

অধ্যায় ১১ ঃ **যোগাযোগ আৰু শিক্ষণ** **১২৯-১৪০**
যোগাযোগৰ প্ৰকাৰ আৰু উপাদানসমূহ। কাৰ্য্যকৰী বা ফলপ্ৰসু যোগাযোগৰ ক্ষেত্ৰত উ ৎপত্তি হোৱা বাধাসমূহ আৰু শ্ৰেণীকোঠাৰ উন্নতমানৰ যোগাযোগৰ ব্যৱস্থা।

অধ্যায় ১২ ঃ **শিক্ষণ-শিকন আৰু মূল্যাঙ্কন** **১৪১-১৫০**
শিক্ষণ-শিকন পদ্ধতিৰ অৰ্থ, ধাৰণা আৰু স্বৰূপ, শিকাৰ স্বৰূপ বা স্বভা ৱ। শিক্ষণ-শিকন আৰু মূল্যাঙ্কন।

অধ্যায় ১৩ ঃ **মূল্যাঙ্কন আৰু ইয়াৰ বিভিন্ন প্ৰকাৰসমূহ** **১৫১-১৬৩**
মূল্যায়নৰ অৰ্থ, সংজ্ঞা, উদ্দেশ্য, পৰিসৰ, কাৰ্য্যৱলীসমূহ আৰু কৌশল। মূল্যাঙ্কনৰ প্ৰকাৰ, সমস্যাবোৰ তথা ফলপ্ৰসু মূল্যাঙ্কনৰ বাবে পৰামৰ্শ।

অধ্যায় ১৪ ঃ **অনুশিক্ষণ আৰু ইয়াৰ ব্যৱহাৰ** **১৬৪-১৭৭**
অনুশিক্ষণৰ অৰ্থ আৰু সংজ্ঞা, অনুশিক্ষণৰ বৈশিষ্ট্য আৰু লক্ষ্যসমূহ, অনুশিক্ষণৰ পদ্ধতি আৰু চক্ৰ, অনুশিক্ষণৰ অন্তনিৰ্হিত নীতিসমূহ আৰু ইয়াৰ ব্যৱহাৰ।

অধ্যায় ১৫ ঃ **কম্পিউটাৰ সহায়ক নিৰ্দেশনা আৰু ইয়াৰ ব্যৱহাৰ** **১৭৮-১৯০**
কম্পিউটাৰ সহায়ক নিৰ্দেশনাৰ অৰ্থ, সংজ্ঞা, নিৰ্দেশনাৰ ভাগবোৰ আৰু ইয়াৰ ব্যৱহাৰ।

প্ৰসঙ্গ পুথি **১৯১-১৯২**